

DE SMÅ BOPLADSER, DERES LYSE SIDER - OG MØRKE

Af Mâliarâq Vebæk

Min boplads hedder Frederiksdal og ligger nær Kap Farvel. Her blev jeg født og voksede op. Frederiksdal, der ligger på sydsiden af den dybe og smalle Amitsuarssukfjord, er omgivet af en mængde smuktformede fjelde. Den ligger ideelt ved en lille vig med sandstrand og tæt ved en lakseelv. De få fremmede, der kom, medens vi boede der, kaldte stedet en smilende boplads og andre kønne navne.

I min barndom boede der ca. 180 mennesker i Frederiksdal, alle fangerfamilier, som forlod pladsen hver sommer for at fange sæler ved fangstøerne. Jeg vil helst tænke på min barndom som noget af det smukkeste og mest eventyrlige, jeg har oplevet; ja, eventyrlig, fordi minderne fra den tid sommetider føles uvirkelige, så forskellige er de fra livet i dag. Men trods de skønne minder glemmer jeg aldrig, at der også var mørke, meget mørke og triste sider ved livet på vor lille boplads.

Først de lyse sider. Før sommeren var rigtig inde, begyndte familierne at gøre sig rede til at rejse til fangstøerne, inden klapmydstrækket med storisen fra østkysten passerede fangstpladserne. Kajak- og konebådskind blev repareret af koner, der lo og spøjte, og som mest ønskede at tænke på det herlige sommerliv, der ventede dem, fremfor den vinter, der var gået. Og så snart forberedelserne var færdige, forlod alle bopladsen undtagen min egen familie (min far var overkateket), og de folk, der skulle ro os til Lichtenau, hvor vi plejede at tilbringe sommeren.

Efter knap to måneders ophold i Lichtenau antog mine forældre igen roere til robåden, tidligere roersker, medens vi endnu havde en konebåd, for at ro os tilbage til Frederiksdal, inden vore bopladsfæller vendte hjem fra fangstøerne. Efter vor hjemkomst gik der heller aldrig ret lang tid, før vi hørte mange bøsseskud, der blev affyret i retning af Ikigait (nordboernes Herjolfsnæs); så vidste vi, at nu kom også de hjem. Vi løb op til udkigsfjeldet, mændene med deres bøsser for at gengælde bøsseskuddene udefra og derved byde velkommen hjem. Den glæde, vi følte deroppe på udkigsfjeldet, når vi så vore bopladsfæller derude i en lille

flåde af konebåde og kajaker, er svær at beskrive. Så snart de var kommet forbi Ikigaitnæsset, udså de sig en stor isflage, hvorpå mændene sprang op og slap en mængde bøsseskud løs mod det store Ikigaitfjeld, som gav rungende ekko, for at varsle gode nyheder: alle var raske, der havde været god fangst, og nu var man glade for at vende hjem til vinterpladsen. I vor vanvittige glæde løb mine søskende og jeg hen til en flad sten, som, når man slog den mod en anden sten, gav klang som en klokke, og vi slog løs på den, medens vi ventede på bådene; noget vi børn i Frederiksdal gjorde, når vi var allermest glade, f. eks. når der blev fanget en isbjørn, når savnede fangere vendte vel hjem og ved lignende begivenheder.

Nu nåede bådene det lille næs ud for bopladsen, og vi løb ned til stranden, hvor de lagde til. Koner og børn sprang på sandstranden under megen larm og latter; og straks herefter begyndte konerne stadig under megen råben og spøgen at kaste en mængde forskellige genstande i grams for yderligere at understrege deres glæde. Der blev kastet alt muligt, såsom et stykke af et sælskind til kamikkanter, tørt kød, senetråde, et par kamiksåler, spæk eller friskt sælkød og meget andet. Intet under, at man hylede af latter, når en og anden blev ramt i hovedet af et stykke blodigt, friskt sælkød.

De første dage efter hjemkomsten havde hvert familiemedlem travlt med at indrette sig og anbringe det hjembragte vinterforråd på plads i forråds-kamre i huler under store sten ved fjeldene; og man gjorde plads til de store spækskindposer bag husene. Herefter fulgte der endnu en herlig tid med laksefangst og fortsat sælfangst i fjorden, og for kvindernes vedkommende dejlige bærture og brændesamling. Dette dejlige efterår gik altid alt for hurtigt; pludseligt kunne frost og sne indtræffe og varsle vinterens komme og dermed ubehageligheder af forskellig art.

Nu ved enhver grønlandskender, at der er stor forskel på vinteren i Syd- og Nordgrønland. En vinter i Nordgrønland er langt mere charmerende på grund af slædekørsel, medens den i Sydgrønland er præget af en mængde storme, kulde, sne og snestorme og for de små bopladssers vedkommende afskæring fra andre pladser og meget vanskelige jagtforhold.

Julen blev fejret endnu i velstandens og glædens tegn. Hele december måned gjorde man forberedelser til julen, man syede tøj, klippede og klistrede julestads og sang; så hverken kulde eller storm kunne ødelægge folks gode humør. Julen blev da også altid så dejlig, som den kun kan blive det i Grønland. Men herefter begyndte vanskelighederne. For manges vedkommende slap vinterforrådet op, ligesom brændslet. Det var ikke hver dag, alle kunne spise sig mætte; man frøs, og nogle gamle koner foretrak at blive liggende på briksen, medens hosten tog til. Den eneste lille stue, hvor hele familien boede, blev ikke luftet ud for ikke at miste

Frederiksdal tæt ved Kap Farvel.

Foto: Vebæk

den kostbare varme. I min tidligste barndom var der ingen butik i Frederiksdal, så mændene måtte ro i kajak helt op til Nanortalik, når man skulle have lidt butiksvarer. Turen tog gerne, hvis den da kunne gennemføres om vinteren, 2–3 dage. Det var altid meget spændende, når „handelsmændene“ kom hjem efter at have haft forbindelse med andre folk. Senere, da jeg var en halvstor pige, blev der oprettet en ganske lille butik, et depot, som kun havde de nødvendigste madvarer og skyderekvisitter at handle med, og hvor man også kunne indhandle skind.

Fra den strengeste vintertid husker jeg nogle spændende aftener, som er blevet nogle af mine bedste barndomsminder. Vi selv led jo ingen nød, og der var altid

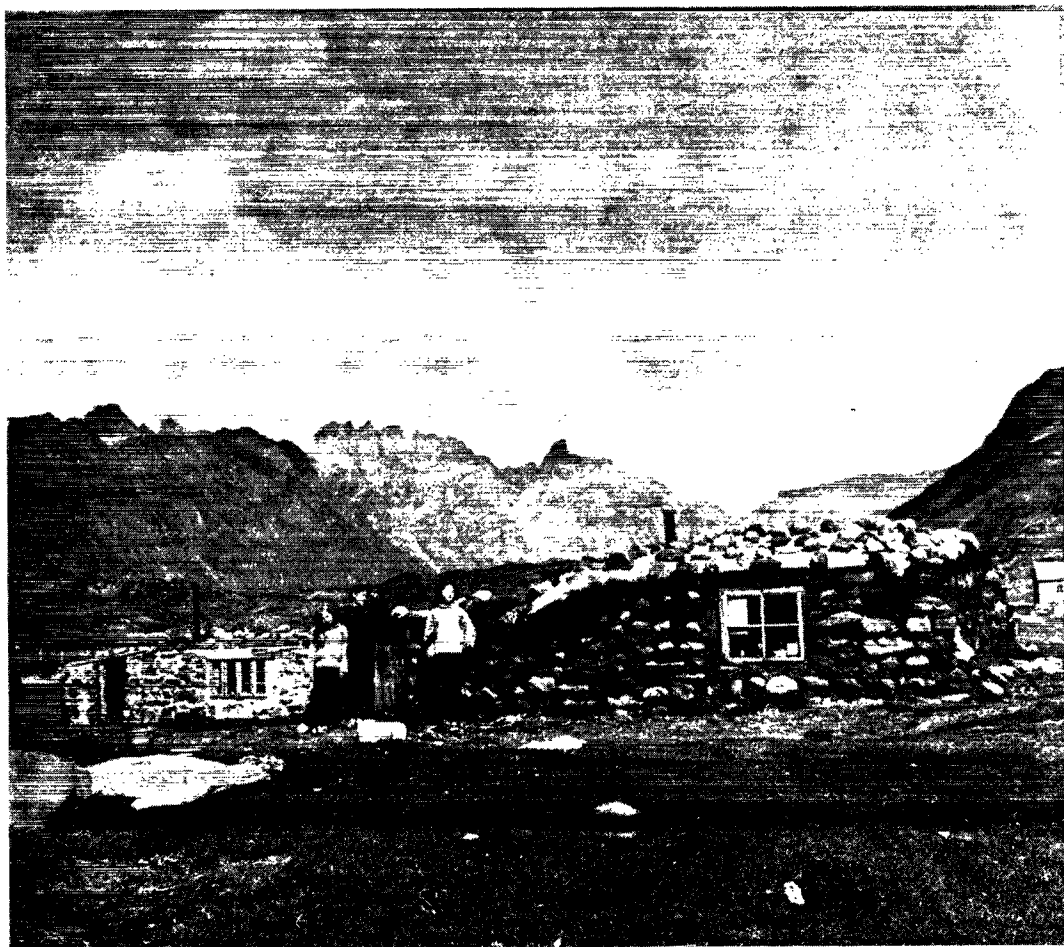
varmt og rent i vores – efter grønlandske forhold – store hus. Mine forældre indbød da gamle mennesker til spisning og til at drikke kaffe. Disse aftener var meget spændende, for når de gamle blev mætte og fik varme i kroppen, holdt de af at fortælle historier, som kunne være både fantastiske og uhyggelige. Navnlig var det for os børn en stor oplevelse, når gamle østlændinge kom, specielt Kristian Poulsen, Ant-Maritôq, som Knud Rasmussen senere gjorde kendt. Men fortællingerne fra hans fortid var tit så uhyggelige og umenneskelige, at mine forældre nogle gange forbød os at høre på ham; og det var altid med stor skuffelse og uvilje, vi måtte trække os tilbage. Desværre husker jeg ikke længere disse historier i sammenhæng. Men hver vinter blev vi grebet af uhyggestemning. Vi troede at opleve et eller andet spøgeri, som dog aldrig blev bevist. Men notorisk var det, at nogen qivigporkede (blev Qivigtoq). De måtte da have haft det frygtelig slemt og ulykkeligt, når de foretrak det liv i fjeldene, der langsomt førte dem til døden.

Det var heldigvis ikke alle, der led nød. Nogle var altid stærke nok til at finde noget brænde under sneen; og andre mænd var dygtige og modige nok til at trodse storm og kulde og tage ud på fangst, selv om det ikke altid gav udbytte. Under disse farlige kajakture har i tidens løb mange mænd måttet bøde med livet. Den største kajakulykke fandt sted, husker jeg, da det en dag blæste op til en storm med voldsom brænding, mens mange fangere var ude. Nogle kom imidlertid hjem over land, og glæden var stor, da man så de sidste fem savnede mænd komme til syne i kajak, hoppende mellem de høje bølger. Men kun een af de fem klarede de sidste 40–50 meter til stranden. Den rasende brænding, der tillige spillede bold med en isflage, knuste de fire mænds kajaker for øjnene af deres familier og bopladsfæller. Ingen af ligene blev fundet, selv om stormen forunderligt nok lagde sig fuldstændig kort efter katastrofen.

Januar måned var altid streng, hvad mad angik, men i løbet af februar og marts kom søfugletræk, alke og ederfugle, og gav rigelig mad til bopladsen, hvis blot vejret var godt til jagten.

Men hvert eneste år er det blevet forår igen, og menneskene smilte atter til solen og varmen og morede sig over et lille nysgerrigt sælhovede, der kiggede op over havfladen ud for stranden; snart løb vi alle ned til stranden, greb en sten og kastede den mod sælen, som fangeren i mellemtiden havde aflivet ved sit sikre skud. Ved at ramme sælen med stenkast kunne enhver sikre sig en part af sælen. Man rystede leende vinteren af sig.

Der var dog en ting, som man aldrig kunne flygte fra. Det var sygdommen, når den uventet kom til den lille by. Vor elskelige jordemoder var hverken læge eller sygeplejerske. Hendes medicinkasse indeholdt gazebind, vat, jod og vaselin eller salve udover, hvad hun skulle bruge specielt til barselpatienter. Sommetider havde

Endnu er der jordhytter i Frederiksdal.

Foto: Vebæk

hun også aspirin-pulvere. I det store Julianehåb distrikt, der strakte sig fra Qagssimiut syd for Ivigtut og ned til Kap Farvel-pladserne, var der kun een læge, der var stationeret i Julianehåb. Han havde mere end nok at gøre. Han kom til Frederiksdal een gang om året. Det var for os både rædsel og skræk, når lægen kom. Vi skulle undersøges, vaccineres, evt. have trukket tænder ud, få en betændelse skåret væk og meget andet ubehageligt. Så rejste han måske med en eller flere kære bopladsfæller, der skulle behandles på sygehuset i Julianehåb. Mon de kom hjem igen? Når nogen blev syge, blev der ikke sendt bud efter lægen, fordi man ikke kunne telegrafere, da der ingen sender var, og et kajakbud skulle have mange dage frem og tilbage til Julianehåb; desuden var kajakbud en ret håbløs tanke om vinteren. Når nogen blev alvorligt syge, ventede man med tålmodig sorg og bekym-

ring blot på, om det var Guds vilje, om den syge skulle dø eller leve. Vi selv mistede en af vore søskende en vinter. Men sorgen blev ligesom lidt lettere, fordi hele bopladsen sørgede med.

Jeg besøgte Frederiksdal i sommer. Jeg havde ikke været der i 16 år. Stedet var forbavsende lidt forandret. Forandringen i det ydre var tilsyneladende til det bedre; husene var bedre, og folk var bedre klædt. Og til min glæde mærkede jeg, at de modtog os med samme hjertelige og ligefremme sind og med deres specielle qavaksprog (Kap Farvel-distriktets specielle sprog), som vi talte i sin tid dernede.

I min barndom var der ingen fisk ved Frederiksdal udover ulke og angmagssætter om foråret. Nu er torsken kommet også derned; der er livlig fiskeindhandling, desuden et ikke ubetydeligt fårehold. Jordemoderen er betydeligt bedre udrustet, og nu har de en sender, så de kan meddele lægen i Nanortalik om sygdomstilfældene. Lægen gentelegraferer til jordemoderen, hvordan patienten skal behandles, hvor mange penicillin-indsprøjtninger hun eventuelt skal give den syge. Alene i Frederiksdal var der sommeren 1958 tolv radiomodtagere; de lytter med iver efter lokalnyt fra Julianehåb – og endelig nyt fra den store verden – altså Godthåb. Gid man må give dem godt nyt.

Trods de nye materielle goder har Frederiksdals befolkning ikke opgivet sælfangsten. En del familier var just kommet hjem fra fangstøerne, da vi var der, og de berattede stolt om god fangst. Men når nu denne generation er borte - hvormange vil og kan mon fortsætte sælfangsten på gammeldags vis? Allerede nu supplerer fangerne erhvervet med fiskeri, hvad man ikke kan fortænke dem i.

I den forbindelse har jeg tænkt meget over, at vi i dag ikke har en film, der udelukkende handler om et fangerliv på en boplads fra Vestgrønland, en kulturhistorisk film. Ikke en kort dokumentarfilm, men en virkelig handlingsfilm, svarende til Knud Rasmussens smukke film fra Østgrønland: „Palos brudfærd“. For få år siden blev der optaget to film, begge fra Nordgrønland „Hvor bjergene sejler“ og „Qivitoq“. Begge film handlede om brydningstiden og blev spillet af dels danske, dels grønlandske skuespillere. Den film, vi savner, skulle hverken spilles af danske eller grønlandske skuespillere, men optages med de rene grønlandere, der er tilbage og som endnu kender fangerlivets problemer på godt og ondt. Der skulle være handling og spænding nok, når man tager f. eks. ægte Qivitoqhistorier med. Jeg har hørt, at sådan en film vil blive dyr. Den kan ikke laves under en halv mill. kroner. Hvor mange millioner, der bruges til Grønlands opbygning i dag ved jeg ikke. Men skulle der ikke blive råd til at bruge en halv mill. til bevarelse af historiske minder, mens tid er. De fleste kan vist blive enige om, at udviklingen ikke kan standses nu, og det gamle Grønland i sind og skind forsvinder mere og mere, hvormeget er der tilbage af den om 25 år?, hvormange kan bygge en konebåd og til en

*Den ældste beboer i Frederiksdal, Gertrud Simonsen, er 76 år gammel.
Her ses hun fotograferet sammen med artiklens forfatterinde Máliarâq Vebæk. I baggrunden Ikigaitfjeldet.*

Foto: Vebæk

rimelig pris om 25 år, hvormange kan huske fordelingen af en sæl? Og om 25 år vil der ikke være mange grønlændere tilbage, der er overbevist om at have set en Qivitoq blive til en sten eller en Ingnerssuit, væsener uden næse, der skulle bo under jorden lige ved strandkanten og andre mystiske væsener, som endnu blev set for få år siden. Jeg er sikker på, at en film, bygget over et rent grønlandsk fangerliv, og som kunstnerisk og historisk må stå højt, vil have en meget stor værdi om 50 år. Og den skal laves nu, senere vil det blive vanskeligere og vanskeligere at få den til at virke ægte. Har vi virkelig råd til at lade være?